

ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2023. Том 34 (73), № 2, Ч. 1. С. 173-180.

4. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (Дата звернення 21.04.2024)

5. O. Skliarenko. Artistic text and its translation. Science and Education a New Dimension. Philology, IX (74), Issue: 251, 2021. С. 68-70.

М. П. Скумін

Житомирський державний університет імені Івана Франка

СТРАТЕГІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ РЕАЛІЙ АНГЛОМОВНИХ НАУКОВО-ФАНТАСТИЧНИХ ФІЛЬМІВ

Наша стаття присвячена використанню перекладацьких стратегій в українському перекладі діалогів англомовних фільмів жанру наукової фантастики, де важливу роль відіграють реалії. Кінодіалоги є обміном словами і фразами між персонажами у фільмі, розкривають характери персонажів, та передають емоційну атмосферу фільму. Завдяки майстерно структурованим та дбайливо підібраним діалогам, фільми здатні полонити увагу та надати глядачеві можливість поглибитися у світ, який створений на екрані.

Актуальність статті зумовлена тим фактором, що вона є суголосною сучасним перекладознавчим розвідкам, направленим на вивчення прийомів, тактик та стратегій українського перекладу ігрового кіно [1; 2; 5]. Мета статті полягає у виокремленні та класифікації стратегій та прийомів перекладу реалій у кінодіалогах фільмів науково-фантастичного жанру. Матеріалом дослідження обрано фільм «Вартові Галактики 3» [11] 2023 року режисера Джеймса Ганна та його дубльовану українською мовою версію [11] від студії Le Doyen Studio, перекладач – Олег Колесніков.

Стратегії перекладу, що детермінуються культурними, економічними та політичними факторами [12: 240], визначаємо як загальний план організації перекладачем процесу відтворення вихідного тексту засобами цільової мови із урахуванням норм цільової культури [6]. Питання про вибір стратегії сформулював Фрідріх Шлейєрмахер: «Перекладач або залишає письменника в спокої, наскільки це можливо, і приводить читача до письменника, або залишає читача в спокої, наскільки це можливо, і наближає

письменника до читача» [10: 49]. На підставі вибору домінуючої сторони, перекладач має змогу впровадити те, що пізніше буде описане Лоуренсом Венуті як стратегії доместикації і форенізації перекладу. Якщо одомашнення (доместикація) є своєрідною передачею тексту із наближенням до культури мови, на яку перекладається твір, то форенізація, навпаки, є способом відтворення культурного компонента оригінального тексту в перекладі на цільову мову [13: 251-252].

Стратегії реалізуються у прийомах або перекладацьких трансформаціях, під якими розуміють різного роду зміни елементів мови оригіналу під час перекладу з метою адекватної передачі їх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик із врахуванням норм мови перекладу та мовленнєвих традицій культури мови перекладу [3: 300].

Обраний нами для дослідження захопливий науково-фантастичний фільм режисера Джеймса Ганна «Вартові галактики 3» [11] виділяється своїм стилем, нестандартністю та елементами космічного пригодницького жанру. Завдяки динамічним екшн-подіям, гумору та чудово розробленим персонажам, стрічка швидко завоювала популярність серед глядачів.

Аналіз українського перекладу кінофільму демонструє використання стратегій форенізації і доместикації для відтворення реалій науково-фантастичного світу. Під реаліями ми розуміємо слова і словосполучення, які називають явища, предмети, об'єкти, притаманні для життя, побуту, культури, соціального та історичного розвитку одного народу і майже невідомі іншому народові; вони виражають національний і (або) часовий колорит і зазвичай не мають точних відповідників в іншій мові, потребують особливого підходу при перекладі [4: 30-31].

До першої групи відносимо ономастичні реалії, які об'єднують антропоніми та топоніми. У перекладі імен персонажів переважає форенізація. Так, у наступних випадках: Yondu, Gamora, Drax – Йондо, Гамора, Дрекс [11], застосовується транслітерація онімів. Для низки імен, наприклад, Quill, Master Karja – Квіл, Майстер Карджа [11], використано транскрипцію. Калькування, наприклад, Star-Lord - Зоряний Лицар [11], хоча і відноситься до стратегії форенізації, робить ім'я більш зрозумілим цільовому глядачу. При цьому калькована реалія проходить натуралізацію, оскільки перша основа-іменник перекладається прикметником, який отримує граматичні категорії та узгоджується з іменником у роді, числі та відмінку. Еквівалентний переклад об'єднує наступні імена: Rocket, Mantis, – Ракета,

Богомолиця [11] та втілює стратегію доместикації. Звертаємо увагу на переклад імені Mantis, що на англійській мові має значення богомол [8], крім того, персонаж візуально схожий на богомола.

Топоніми перекладаються з використанням низки прийомів, серед яких транслітерація, щоб зберегти оригінальні назви: The Orgoscope – Оргоскоп та OrgoCorp – Оргокорп [11]. В інших випадках застосовується калькування. До прикладу, Counter-earth – Антиземля [11], де англійський префікс counter–, що використовується при творенні слів з протилежним значенням [8], відтворено за допомогою українського відповідника анти–. Можливою є комбінація калькування зі створенням okazіonalіzmu. У наступному прикладі Knowhere – Ніденія [11], слово knowhere є okazіonalіzмом, створеним шляхом додавання початкової букви k, яка не читається у сполуці kn, до прислівника nowhere у значенні in, at, or to no place [8]. В українському перекладі використано okazіonalіzм з основою ніде, яка калькує прислівник nowhere та має значення нема такого місця [7], а закінчення -ія відносить лексему до іменників першої відміни жіночого роду.

До другої групи відносимо етнографічні реалії, частина яких перекладається за допомогою стратегії форенізації. На прикладі перекладу грошової одиниці the hundred thousand units - сто тисяч юнітів [11], ми бачимо застосування транслітерації. Крім того, має місце комбінування стратегії форенізації із стратегією доместикації. При перекладі побутової реалії Zarg-Nut – Зарг-горішки [11] використано транслітерацію першої основи слова та здійснено еквівалентний переклад другої. Ця реалія є вигаданим видом їжі, елементом історії, тому у цьому випадку форенізація зберігає автентичність першої основи, а доместикація уточнює другу основу номінації для глядачів.

До третьої групи відносимо технологічні реалії. У наступному прикладі застосовано стратегію доместикації: A kill switch? – Вимикач? [11]. Для перекладу реалії уявного світу використано комбінацію вилучення та еквівалентного перекладу, яка залишає нам ядро реалії, цілком передає значення та уявлення про певну технологію. Наступний приклад демонструє генералізацію: I told you a million times, you keep your grimy racoon hands off my Zune [11]. – Я казав тобі мільйон разів, не лізь своїми снотячими граблями до мого плеєра [11]. Zune є портативним медіаплеєром від компанії Microsoft [9]. У цьому випадку через те, що не всі глядачі знають про існування речі, в перекладі використано гіперонім. Стратегія форенізації використовується у випадках перекладу хімічних сполук, як от beta-microseminoprotein – бета-

мікросимінопротеїн [11] з використанням транслітерації, та у поєднанні із стратегією доместикації для перекладу фізичної термінології, як в *Nurtonic filters* – Гіптонічні фільтри [11], де застосовується транслітерація першої частини та еквівалентний переклад другої.

Отже, нами було виділено ономастичні, етнографічні та технологічні групи реалій фільму «Вартові галактики 3» (2023) режисера Джеймса Ганна. Аналіз перекладу останніх підтверджує використання стратегій форенізації та доместикації в українському перекладі науково-фантастичних кінодіалогів. Хоча стратегія форенізації, яка реалізується за допомогою прийомів транслітерації, транскрипції та калькування, зберігає оригінальний характер реалій, а стратегія доместикації, яка включає прийоми еквівалентного перекладу, вилучення та генералізації, адаптує їх для цільової аудиторії, їхня взаємодія забезпечує оптимальний баланс між збереженням унікальності та врахуванням місцевого сприйняття, враховуючи культурні відмінності оригінального фільму та цільової аудиторії. Перспективним, на наш погляд, є подальше дослідження стратегій та тактик українського перекладу англомовної літератури жанру наукової фантастики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Гаман І.А., Чайковська О.Ю. Кінопереклад як вид аудіовізуального перекладу. Закарпатські філологічні студії. Ужгород: ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2023. Вип. 28. Т. 2. С. 137–140.
2. Журавель Т.В. Кінопереклад як вид аудіовізуального перекладу і його становлення в Україні та світі. Науковий вісник ДДПУ імені І.Франка. Серія "Філологічні науки". Мовознавство. 2018. №10. С. 35–38.
3. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с .
4. Кіяниця К. Ю. Відтворення українських історичних реалій у німецькомовних художніх перекладах ХХ – поч. ХХІ століття: дис. канд. філол. наук: 10.02.16. Київський національний університет імені Тараса Шевченка МОН України. К., 2017. 232 с.
5. Славова Л. Л., Борисенко Н.Д. Етноспецифіка кіноперекладу у дзеркалі міжкультурної комунікації. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки. 2019. Вип. 1 (89). С. 124–128.
6. Славова Л., Борисенко Н. Стратегії форенізації та доместикації у відтворенні ономастичних реалій (на матеріалі українського перекладу роману М. Мітчелл «Звіяні вітром»). Фаховий та художній переклад: теорія,

методологія, практика: збірник наукових праць / за заг. ред. Л. Г. Буданової, Г. Г. Єнчевої. Київ, 2023. С. 136–139.

7. Словник української мови : в 11 т. / ред. кол. : І. К. Білодід (гол. ред.) та ін. Київ : Вид-во “Наукова думка”, 1974. Т.5: Н-О. 840 с.

8. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/> (Дата звернення 23.01.2024).

9. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/Microsoft-Corporation> (Дата звернення 23.01.2024).

10. Schleiermacher F. On the Different Methods of Translating. (S. Bernofsky, Trans.) The Translation Studies Reader / ed. Lawrence Venuti. London & New York : Routledge, 2012. 3rd ed. P. 51–71.

11. Sweet.tv URL: <https://sweet.tv/movie/27172-vartovi-galaktiki-3> (Дата звернення 23.01.2024).

12. Venuti L. Strategies of translation. Routledge Encyclopedia of Translation Studies / Ed.by Mona Baker. London and New York : Routledge, 2001. P. 240–244.

13. Venuti L. The Translator’s Invisibility. London and New York : Routledge. 2008. 319 p.

С. А. Старикова
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ РЕАЛІЙ АНГЛОМОВНИХ ТВОРІВ ЖАНРУ ФЕНТЕЗІ

Одним із найпопулярніших жанрів літератури кін. ХХ – поч. ХІХ ст. є фентезі, який набув широкої популярності серед читачів і власне авторів. Тому виникає нагальна потреба в перекладі книг цього жанру, що вказує на **актуальність** вивчення цього питання.

Поява та розвиток фентезі пов’язані зі змінами, які відбулися і продовжують відбуватися у соціальній, науковій та інформаційній сферах. Фентезі дає відповідь на проблемні питання у складному та суперечливому світі, уможливорює реалізацію фантазійних експериментів та аналіз основних законів існування соціуму та всесвіту в цілому.

Згідно з Ю. Ковалевим, термін *фентезі* виник в англійській літературі у 20-30-ті ХХ ст., а остаточно сформувався як жанр лише у 60-ті роки, а саме із появою книги Дж. Р. Р. Толкіна «Володар перстнів» в 1954 р. він набув широкого розголосу та популярності [6: 530].